

A TÁVOKTATÁS EURÓPAI UNIÓS ELKÉPZELÉSEINEK KAPCSOLATA A MAGYAR INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM STRATÉGIÁJÁVAL

„A távoktatás helye és szerepe a felnőttoktatásban a katonai képzés tükrében” című dolgozatomban „A távoktatás informatikai támogatásának követelményei, elvei és módszerei a katonai képzésben és továbbképzésben” című PhD dolgozatom nyitó publikációjaként vizsgáltam a távoktatásnak a felnőttképzésben elfoglalt helyét, szerepét. Ebben a dolgozatomban, ahogyan az a címből is látható, a távoktatás Európai Uniós szabályozásának és a Magyar Információs Társadalom Stratégiája című dokumentumban foglaltaknak a vizsgálatát választottam, figyelmet szentelve a katonai képzés és továbbképzés megítélésére is. A kiindulási alapot tehát az Európai Unió által kiadott szabályozók és a Magyar Információs Társadalom Stratégiájában (a továbbiakban: MITS) leírtak jelentették, de természetesen ez nem zárja ki más törvények és szabályozók létjogosultságát.

SZABÁLYOZÁS AZ EU-BAN

Amikor átléptük a harmadik évezred küszöbét, az Európai Unió — amelynek Magyarország is tagja — stratégiai fejlesztési programjában azt a célt tűzte ki, hogy a 21. század első évtizedének végére területén a világ legfejlettebb, legversenyképesebb, dinamikus tudásalapú gazdasága és tudásközpontú társadalma jöjjön létre. A nagyigényű programot meghirdető e-Europe felhívást hamarosan követte az e-Learning kezdeményezés, amelynek címe nem hagy kétséget afelől, hogy a stratégiai célkitűzés elérésében kulcsszerepet játszó oktatási rendszerek fejlesztésében és megújulásában fontos szerepet szánunk az információs és kommunikációtechnikai eszközök (a továbbiakban: IKT) iskolai implementációjának.

Az oktatással foglalkozók körében közismert, hogy a 20. század végére az oktatásban általános válság bontakozott ki. A diagnózis, miszerint „*a technikai civilizáció gyors fejlődése és a világ népességének szellemi potenciálja közötti szakadék növekszik*”¹, kétségtelenül igaz. Arra, hogy a pedagógia, a nevelés

¹ PISA, 2003. Európai Uniós felmérés az oktatási rendszerek működéséről.

nem tölti be megfelelően a feladatát, a legutóbbi nemzetközi összehasonlító tudásszint-felmérés (PISA, 2003) eredményei is ráirányították a figyelmet a gyengén szereplő országokban. Elterjedt az a vélekedés, hogy az iskola konzervatív, struktúrájában és nevelési módszereit illetően egyaránt elavult, maradi intézmény, amely jelenlegi formájában nem képes megfelelni a dinamikus fejlődő gazdaság és az egyre komplexebb, gyorsan változó társadalom igényeinek és elvárásainak. Széles körű egyetértés mutatkozik a szakemberek körében arra vonatkozóan, hogy az oktatási rendszereknek, az iskolának, a tanítás módszereinek jelentős mértékben meg kell változnia. Amennyiben az IKT-ben látjuk a megoldás egyik kulcsát, az iskolák informatizálásának úgy kell megtörténnie, hogy az egyúttal a válság kezelésére, mérséklésére, akár megszüntetésére is irányuljon. Röviden összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a mindenkori iskolarendszereknek a társadalom minden tagja számára biztosítania kell az igényeinek megfelelő, a társadalmi kihívásokat figyelembevevő képzési lehetőségeket. Arra a kérdésre, hogy az információs társadalom embe-
rének milyen ismeretekre, képességekre, beállítódásokra és értéktudatra van szüksége, különböző válaszok léteznek.

Az EU „Fehér Könyve”

Az Európai Unió oktatási célkitűzéseit összefoglaló „Fehér Könyv” a következő fontosabb megállapításokat fogalmazza meg: *„Egyre terjed annak a felismerése, hogy az iskolán kívüli világ jobb megértéséhez elengedhetetlenül szükséges az, hogy a tanulók széles ismeretanyaggal hagyják el az iskolát. A szakértők ma már egyetértenek abban, hogy nincs ellentmondás a széles alapokon nyugvó általános műveltség és a foglalkoztatás-orientált képzés között.”* Nézzünk erre néhány példát: *„A természettudományos ismeretek — beleértve a matematikát is — a demokrácia megfelelő működéséhez elengedhetetlenek.”* *„Az irodalom és a filozófia vértézi fel az egyént a tömérdek információ közötti eligazodáshoz szükséges ítélőképességgel és kritikai érzékkel.”* *„Az a társadalom, amelyik megfeledkezik múltjáról, elveszíti tájékozódási pontjait és irányait.”* *„Az európai bizottság úgy ítéli meg, hogy az iskolákban fontos feladattá kell, hogy váljon legalább két idegen nyelv elsajátítása.”* *„Egyre nagyobb szerepet játszik az önálló kezdeményezés és az új feladatokhoz való alkalmazkodás a folyamatos megújulás képességével együtt.”* *„Ki kell alakítani az egész életen át történő tanulás (lifelong² learning) készségét és ennek alapfeltelegként a tanulással szembeni pozitív beállítódást.”³*

² Lifelong: egész életen át tartó, életre szóló.

³ Fehér Könyv az oktatásról és képzésről, Tanítás és tanulás a tanulás váljon természetes társadalmi szükségletté. Európai Unió kiadványa, 1994.

Heinz Mandl professzor⁴ egymásra épülő kompetenciák kialakítását látja szükségesnek. Ez a kompetenciahierarchia a következő elemekből tevődik össze: technikai kompetencia, az információk közötti eligazodás kompetenciája, szociális és kommunikációs kompetencia, az egyéni orientáció kompetenciája és a demokratikus orientáció kompetenciája. Dieter Baacke professzor médiapedagógus az új nemzedék médiaismeretére helyezi a hangsúlyt. Szerinte a posztindusztriális társadalom polgára számára alapvető a médiák megértésének és értelmes használatának képessége, és ennek az alábbi fokozatai vannak: médiakritika, médiaismeret, médiahasználat és médiakreativitás.

Seymour Papert⁵ a korábbi „számítógépes írástudás” (computer literacy⁶) fogalom helyett az „(információs) technikai jártasság” (technological fluency⁷) kifejezést használja annak érzékeltetésére, hogy mi a kornak megfelelő legfontosabb képesség. A korszak kihívásai — amint az előzőekben idézett válaszokból is körvonalazódik — az oktatás területén paradigmaváltozást eredményeznek: a hagyományos ismeretközlésről áttevődik a hangsúly az információk kezelésével kapcsolatos képességek, a kommunikációs és szociális kompetenciák illetve a változásokkal szembeni pozitív beállítódások kialakítására. Az alábbi táblázatban e hangsúlyeltolódás néhány fontos elemét foglalom össze.

1. sz. táblázat

A hangsúlyeltolódás néhány fontos eleme

<i>Az ipari társadalom oktatási gyakorlatát meghatározó elemek</i>	<i>Az információs társadalom oktatási gyakorlatát meghatározó elemek</i>
Tények és szabályok, kész megoldások megtanítása	Készségek, kompetenciák, jártasságok, attitűdök kialakítása
Zárt, kész tudás átadása	Az egész életen át történő tanulás képességének és készségének kialakítása (lifelong learning)
A tudás forrása az iskola, a tanár	A különböző forrásokból és perspektívából szerzett tudáselemek integrációja
Osztálykeretben történő tanítás	Kisebb, gyakran heterogén csoportokban történő tanulás
A tanári instrukció dominanciája	Komplex, inspiráló tanulási környezetben a tanuló önállóan építi fel tudását

⁴ Prof. Dr. Heinz Mandl, Ludwig-Maximilians-Egyetem, München, Institut für Pädagogische Psychologie.

⁵ Seymour Papert, Professor of Education and Media Technology, Emeritus.

⁶ Literacy: műveltség.

⁷ Fluency: jártasság, tárgyalóképesség, gördülékenység.

Az információs társadalom iskolájának kívánatos tanulási környezete megközelíthető úgy is, hogy ellentétpárokból fogalmazzuk meg a hagyományos, elsősorban instrukciókra és ismeretátadásra építő, és a progresszív, inkább konstruktivista tanulási környezet-szervezés karakteres vonásait.

2. sz. táblázat

A tradicionális tanulási környezet és
a progresszív tanulási környezet ellentétpárjai

<i>Tradicionális tanulási környezet</i>	<i>Progresszív tanulási környezet</i>
Tények és szabályok, kész megoldások megtanítása	Készségek, kompetenciák, jártasságok, attitűdök kialakítása
Zárt, kész tudás átadása	Az egész életen át történő tanulás képességének és készségének kialakítása
A tudás forrása az iskola, a tanár, a tananyag	A különböző forrásokból és perspektívából szerzett tudáselemek integrációja
A tanári instrukció dominanciája a tudáselsajátítás során	Komplex, inspiráló tanulási környezetben a tanuló önállóan építi fel tudását
Kötött tanterv, merev órabeosztás	Projekt-alapú tanulás, szabad időkeretben
A tanulás fáradságos munka	A tanulás érdekes vállalkozás
Osztályteremben történő tanítás	Könyvtárban és az iskola más helyszínein történő tanulás
Osztálykeretben történő tanítás	Kisebb, változó csoportokban történő tanulás
Homogén korcsoportban történő tanítás	Heterogén korcsoportban történő tanulás
Iskolán belüli tanulócsoporthoz	Iskolák közti tanulócsoporthoz, Internetes kapcsolattartással
Alkalmazkodás és konformizmus	Kreativitás, kritika és innováció
Külső szabályok követése	Belső szabályok kialakítása
Tanárnak történő megfelelés	Standardoknak történő megfelelés
Zárt, lineáris, monomediális tanulási környezet	Nyitott, multi- és hipermediális tanulási környezet

A táblázatban szereplő állítások nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő komplementer ellentétpárok. Folyamatban lévő trendeket szeretnék érzékel-

tetni, amelyek elmozdulásokat, arányváltozásokat jelentenek az oktatás és a tanulás, instrukció és a konstrukció, az ismeretátadás és a képességfejlesztés, az alkalmazkodás és a kreativitás, az empirista induktívizmus és konstruktívizmus stb. viszonyrendszerében. Ha a kérdéspárokhoz értékskálát rendelünk, akkor kvantitatív mérésre alkalmas eszköz áll rendelkezésünkre, amely lehetővé teszi, hogy meghatározzuk egy adott tanulási környezetben az ellentétpárok közötti hangsúlyeltolódásokat, elmozdulásokat, trendeket, és felmérjük az elmozdulás valószínűségére, szükségességére, mértékére, valamint bekövetkezésének idejére vonatkozó elképzeléseket.

A tapasztalatok szerint a hat legnagyobb mértékű elmozdulás-igény sorrend szerint a következő:

- zárt, kész tudás átadásának helyébe az egész életen át történő tanulás képességének és készségének kialakítása;
- a tények és szabályok, kész megoldások megtanítása helyébe a készségek, kompetenciák, jártasságok, attitűdök kialakítása;
- az osztálykeretben történő tanítás helyébe a kisebb, változó csoportokban történő tanulás, a tudás forrása az iskola, a tanár;
- a tananyag helyébe a különböző forrásokból és perspektívából szerzett tudáselemek integrációja;
- a tanárnak történő megfelelés helyébe a standardoknak történő megfelelés;
- a zárt, lineáris, monomediális tanulási környezet helyébe a nyitott, multi- és hipermediális tanulási környezet;
- az alkalmazkodás és konformizmus helyébe a kreativitás, kritika és innováció léphet.

Az oktatás és képzés célkitűzései, irányai és a közelmúltban végbement változások az Európai Unióban

Az Európai Unió versenyképessége, a fenntartható fejlődés és a foglalkoztatás szempontjából kulcsfontosságú tényező az oktatásba és a képzésbe történő befektetés. Az Európai Tanács 2000-ben lisszaboni ülésén azt a stratégiai célt tűzte ki, hogy az Európai Uniónak 2010-re a világ legversenyképesebb és legdinamikusabban fejlődő tudás alapú társadalmává kell válnia. E stratégiai cél elérésében kiemelt szerepe van a minőségi oktatásnak és képzésnek.

A lisszaboni stratégia megvalósítása érdekében 2001-ben az Oktatási Miniszterek Tanácsa meghatározta az oktatási és képzési rendszereket érintő, 2010-ig megvalósítandó konkrét jövőbeli célkitűzéseket, mely alapján egy tízéves munkaprogram (amely megtalálható az Oktatási Minisztérium honlapján) készült. Ennek megvalósulásához az oktatási és képzési rendszerek alapvető átalakítására van szükség egész Európában. Ezen változtatások minden

országban a nemzeti rendszerek és a hagyományok figyelembevételével történnek, melyeket segít a tagországok közötti együttműködés, a tapasztalatok megosztása, a jó gyakorlatok kölcsönös megismerése és az egymástól való tanulás („nyitott koordináció módszere”).

Az oktatási miniszterek *három fő célt* tűztek ki 2010-re:

- az EU-n belüli oktatási és képzési rendszerek *minőségének és hatékonyságának a növelése*;
- az oktatási és képzési rendszerekhez való *hozzáférés megkönnyítése* mindenki számára;
- az oktatás és képzés *megnyitása* a tágabb világ felé.

A fenti ambiciózus célkitűzések eléréséhez 13 specifikus célt tűztek ki, amelyek az élethosszig tartó tanulás megvalósítása érdekében lefedik az oktatás és képzés különböző típusait és szintjeit, beleértve a formális, a nem-formális és az informális tanulást is. Az oktatási rendszereknek minden területen fejlődniük kell: tanárképzés, kulcskompetenciák oktatása, nyelvoktatás, IKT, a beruházások hatékonysága, az élethosszig tartó pályaeorientációs tanácsadás, a rendszerek rugalmassága a hozzáférhetőség érdekében, a mobilitás, a demokratikus állampolgárságra nevelés stb.

A 2003. év folyamán, európai szinten 31 ország szakértőiből, az érintett EU és nemzetközi szervezetek képviselőiből 9 munkacsoport alakult, melyek a munkaprogram célkitűzéseinek megvalósítására teendő konkrét javaslatok kidolgozásában vesznek részt. A munkacsoportok a következők: tanárok és oktatók képzése; alapvető képességek, idegen nyelvek tanítása, vállalkozás; IKT az oktatásban és képzésben; a matematikában és a természettudományokban való részvétel növelése; az erőforrások legjobb kihasználása; mobilitás és európai együttműködés; nyitott tanulási környezet, aktív állampolgárság, társadalmi befogadás; valamint a tanulás vonzóvá tétele, a munka világával, a kutatással és a társadalom egészével való kapcsolat erősítése. A munkacsoportok a célkitűzések megvalósítását nemzeti szinten is segítik a „jó gyakorlatok” cseréjével, tanulmányutak megszervezésével, az egymástól való tanulás támogatásával. A 2002-ben felállított „Indikátorok és mérőföldkövek” munkacsoport pedig az előrehaladás, a célokhoz való közelítés követésére dolgoz ki módszereket.

A tagországok szakoktatásért és szakképzésért felelős vezetői 2001 októberében tartott értekezletükön indították el az ún. „Bruges-i kezdeményezést”, amely az európai szakoktatás és szakképzés minőségének és hatékonyságának növelését célozza a szorosabb együttműködés kifejlesztése segítségével. A cél az, hogy 2010-re az állampolgárokat képessé tegye szakképesítésük és szakértelmük egész Európára vonatkozó „közös pénznemként” való használatára, továbbá jelentősen növekedjen a szakoktatás és a szakképzés státusza, elismertsége, jó hírneve. Ez a folyamat „alulról jövő kezdeményezések” alapján

építkezik a szociális partnerek teljes bevonásával, és szektorális szinten támogatja a szakképesítések és kompetenciák fejlesztését.

Az európai szakoktatás és szakképzés minősége és teljesítménye központi helyet foglal el a lisszaboni célkitűzések elérésében. A szakképesítések és a szakértelem transzferálhatósága az országok, szektorok és munkakörök között — amely az élethosszig tartó tanulás és a mobilitás alapvető feltétele — döntő fontossággal bír, amelyhez szükség van a fejlett szintű átláthatóságra, „transzparenciára”, valamint a kölcsönös bizalomra.

A szakmai célú transzparencia és elismerés elősegítésére az Unió a CEDEFOP közreműködésével felállította a Nemzeti Referencia Központok hálózatát, amelyek a szakképesítésekkel kapcsolatos kérdések elsőrendű kapcsolatpontjaként funkcionálnak. (Magyarországon ennek a feladatnak az ellátására a Nemzeti Szakképzési Intézet keretein belül kerül sor.)

A Tanács által 2001 novemberében elfogadott, „Az élethosszig tartó tanulást az Európai térségben tegyük valósággá” című közleményt követően az élethosszig tartó tanulás az oktatási és képzési politikák fejlesztése vezérelvévé vált. A közlemény konkrét javaslatokat fogalmaz meg a cél elérése érdekében. Ilyen többek között a humán erőforrásba és tudásba való befektetések növelése, az alapvető képességek (beleértve a digitális technológiák használatának ismeretét is) megszerzésének támogatása, innovatív, rugalmasabb tanulási formák elterjesztése. A közlemény hangsúlyozza a formális oktatási és képzési rendszerek átalakításának szükségességét azon célból, hogy megszűnjenek a különböző tanulási formák közötti korlátok.

Az „Oktatás és képzés 2010” program európai szinten integrálja az oktatás és képzés minden területére vonatkozó akciókat, beleértve a szakoktatást és szakképzést érintőeket is, mely utóbbival konkrétan a 2002 novemberében elfogadott „Koppenhágai Nyilatkozat” elnevezésű dokumentum foglalkozik. A szakképzéshez kapcsolódó akciók, a szakmai javaslatok kidolgozására 2003-ban EU szinten megalakultak a „szakképesítések és kompetenciák átláthatósága”, a „kredit transzfer a szakképzésben”, a „minőségbiztosítás a szakképzésben” és az „egész életen át nyújtott pályaeorientáció” technikai munkacsoportok, melyek közül az első kettőben részt vesznek az Oktatási Minisztérium által delegált szakértők is.

A Tanács 2004. február 26-án fogadta el az „*Oktatás és képzés 2010*” időközi jelentést, mely a lisszaboni elvek megfogalmazása óta eltelt időszakban történt előrehaladásról ad számot. Az időközi jelentéshez kapcsolódó bizottsági közlemény az elkövetkezendő években a felgyorsított reformok és az erősebb politikai elkötelezettség fontosságára hívja fel a figyelmet. Megállapítja, hogy annak ellenére, hogy bár minden tagországban erőfeszítéseket tesznek az oktatási és képzési rendszereknek a tudás alapú társadalom és gazdaság igényei szerinti átalakítása érdekében, mégis ezek a reformok nem elégitik ki a

kihívásnak megfelelő mértéket, és jelenlegi ütemük nem teszi lehetővé, hogy uniós szinten elérjük a kitűzött célokat.

Fentiekhez kapcsolódóan az Európai Tanács és a Bizottság ismét kinyilvánította azt a határozott szándékát, hogy mind uniós szinten, mind a tagállamok szintjén annak a közösen elfogadott célnak a megvalósításán dolgozzon, mely szerint az európai oktatási és képzési rendszerek 2010-re világszínvonalú referenciává váljanak. Az oktatási miniszterek a szándékok megvalósításának további bizonyítékaként öt kulcsfontosságú területen európai referenciaszinteket fogadtak el, amely területeket ebben a dolgozatban nem részleteztünk.

A MAGYAR INFORMÁCIÓS STRATÉGIA

Magyarország EU tagságával a felsőoktatás területén is elkötelezte magát, hogy lehetőségeit figyelembe véve teljes egészében igazodik az Unió szabályozásához. Ezt a szándékot kell tükröznie a MITS-nek is, hiszen az ebben foglaltak jelenthetik az alapot a megvalósításhoz. Ezen okoknál fogva vizsgáljuk meg a MITS megállapításait, külön figyelmet fordítva a távoktatáshoz kapcsolódó részekre.

A Magyar Információs Társadalom Stratégia (MITS) követendő elvként kijelenti, hogy:

- a felsőoktatás egészét hasssa át az egész életen át való tanulás gyakorlata;
- legyen általános az oktatók ösztönzése a folyamatos önképzésre, tudásuk rendszeres megújítására;
- a felsőoktatási intézmények szolgálják ki, oktassák az egész életen át tanuló diplomásokat;
- a középiskolából bekerülő, első diplomájukat szerző diákokban alakítsák ki az igényt és a képességet az egész életen át való tanulásra;
- ki kell alakítani a felsőoktatási intézményekben a kontakt-oktatás, a távoktatás és az e-learning egységes tanulásszervezési rendszerét;
- létre kell hozni a 2002–2003-ban bevezetett Egységes Tanulmányi Rendszer továbbfejlesztésével az egész életen át való tanulást, a diákok tudásának bővülését folyamatosan követni és regisztrálni képes hallgatói nyilvántartást;
- a hallgatót támogatni kell abban, hogy egyéni képességeinek és elképzeléseinek megfelelően tudjon tanulni, amikor akar, tanártól, amikor arra van kedve, vagy elektronikus jegyzetből vagy az Interneten;
- ki kell alakítani a felsőoktatásban használt oktatási anyagokat átfogóan kezelő és nyilvántartó rendszereket;
- kívánatos a hallgatókat is befogadni képes szakmai virtuális közösségek létrejötté;

- szükség van az oktatók képességeit, az egyetemeken felhalmozódó tudást nyilvántartani képes intézményi HR rendszerekre.

Ezekhez az alapelvekhez, valamint az Európai Unió oktatási-informatikai elvárásaihoz hozzá kell igazítani a magyar felsőoktatási rendszert. Ennek megfelelően a felsőoktatási részstratégia kiemelt feladatait képezi:

- a hallgatói és oktatói intelligens kártya bevezetése, és széleskörű használatának ösztönzése, a háromszintű vezetői információs rendszer kialakítása, amelynek alsó szintje az intézményi operatív nyilvántartásoké (gazdálkodás, tanulmányi rendszer, ingatlanregiszter stb.);
- a középső szint az intézményi vezetői rendszereké, információs tárházaké;
- a felső szint a metaadatbázis szisztémával kialakított minisztériumi statisztikai, modellező elemző-értékelő rendszeré.

Az intézményi tanulmányi rendszereknek (ETR) folyamatosan fejlődniük kell, ahogyan azt az európai felsőoktatási tér megkívánja. Ki kell alakítani a számítógépes iktatási és workflow⁸ rendszereket az intézményekben, beleértve az oktatói munkával kapcsolatos mindenféle dokumentálást, az adminisztrációtól a jegyzetekig. Az OM által fenntartott Elektronikus Információ Szolgáltatás rendelkezzen a legfontosabb nemzetközi elektronikus kutatói adatbázisok felhasználói jogával (pl. Current Contents). A már működő rendszereket informatikailag rendszeresen auditálni kell⁹, nagyon gyors, nagy sávszélességű hálózatokra van szükség mind az intézmények között, mind pedig az intézményeken belül. A regionalitás is megköveteli, hogy az oktatási intézmények bekapcsolódjanak a kialakuló regionális optikai gyűrűkbe. Jó lenne elérni azt, hogy a közoktatásban a XXI. században már nemhogy egyetemi diplomát, de érettségi bizonyítványt se kapjon az, aki felhasználói szinten nem sajátította el a személyi számítógép és az Internet használatát, aki nem tud egy dokumentumot elkészíteni, villámlevelet küldeni, a világhálón tájékozódni. A közoktatás feladata, hogy a jövő nemzedéke rendelkezzen ezekkel a „minimális” képességekkel.

E feladatok ellátásában az informatika jelentős szerepet kap. A digitális tananyagok rövidesen a tananyag részévé válnak — a Sulinet program keretében egyre több ismeret, tananyag kerül föl a világhálóra és lesz onnan elérhető. — Magyarországon is egyre szélesebb körben terjed az úgynevezett e-learning, a hálózatos tanulás gyakorlata. Az, amit információs társadalomnak neveznek, a korábbiaktól az adatok, az információk tárolásában és hozzáférésének módjában, a döntésekhez felhasználható információ mennyiségében, az emberek és szervezetek egymás közötti kapcsolattartásának módjában különbözik. A gyors változások a korábban szerzett alaptudás elavulását is magukkal hozzák. Időről időre meg kell újítaniuk az embereknek azt a tudásbázist, amelynek alapján

⁸ Workflow: munkafolyamat.

⁹ A legfontosabb ilyen rendszerek a felvételi rendszer, hallgatói teljesítmények nyilvántartása (kredit-transzfer), ekvivalencia adatbázis.

napi munkájukban a napi aktuális információk alapján értékelnek és döntenek. Ezért olyan fontos az egész életen át való tanulás.

Az informatika oktatása és eszközellátottsága terén eddig lezajlott fejlesztések még nem elegendőek ahhoz, hogy megakadályozzák a szociális határok mentén kialakuló „digitális szakadék” elmélyülését. Külön figyelmet érdemel, hogy a munkaerő-piaci érvényesülés szempontjából egyre inkább felértékelődő kompetenciák, köztük az információs társadalomban igen fontos az informatikai készség, az idegennyelv-tudás, az együttműködési és az önálló ismeretszerzési képesség. A közoktatási részstratégia jövőképe szerint az oktatás eredményesen szolgálja a gyermekek és fiatalok fejlődését, személyiségük gazdagodását, az egész életen át tartó tanulásra való és a társadalmi életben való aktív részvételre való felkészülésüket. Az oktatás rugalmasan alkalmazkodjék a munkaerőpiac folyamatosan változó igényeihez és biztosítsa a gazdaság versenyképességének fenntartásához szükséges, megújulni képes humán erőforrásokat, valamint hatékonyan járuljon hozzá Magyarország és a felnövekvő nemzedékek sikeres európai integrációjához, és adaptív módon reagáljon a globális technikai átalakulásból és a nemzetközi kapcsolatrendszerek kiszélesedéséből eredő kihívásokra. Minden diák kapja meg azt az informatikai alapot, ami a felsőoktatási képzésben való részvételhez szükséges, aki nem, az is tudja alapfokon használni a számítógépet és el tudja igazodni az Interneten, tudja tudását egész életén át bővíteni. Adja meg az iskola azt a tudást és készséget, ami az információs társadalomban való eligazodáshoz, boldoguláshoz kell. Ki kell alakítani a közoktatásban használt oktatási anyagokat átfogóan kezelő és nyilvántartó rendszereket és kapjanak meg minden segítséget az iskolák ahhoz, hogy a tanulókat korszerű módszerekkel meg tudják tanítani legalább még két nyelven beszélni a magyaron kívül. Legyen általános a tanárok ösztönzése a folyamatos önképzésre, tudásuk rendszeres megújítására és a tanulóknak is alakítsák ki az igényt és a képességet az egész életen át való tanulásra.

A közoktatás középtávú fejlesztéspolitikája céljainak és prioritásainak meghatározását a korábban ismertetett helyzetértékelés, a felvázolt jövőkép és az Európai Unió által elfogadott átfogó Magyar Információs Társadalom Stratégia oktatáspolitikai célok mellett nagymértékben meghatározza még egy további elem: a Nemzeti Fejlesztési Terv. Mindezek figyelembevételével a stratégia a következő középtávú fejlesztési célokat és prioritásokat határozza meg:

- az élethossziglan tartó tanulás megalapozása a kulcskompetenciák fejlesztése révén, az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése, az oktatás minőségének fejlesztése;
- a pedagógus szakma fejlődésének támogatása;
- az info-kommunikációs technikák alkalmazásának fejlesztése;
- az oktatás tárgyi feltételeinek javítása, a közoktatás költséghatékonyságának és irányításának javítása.

A Nemzeti Fejlesztési Terv többféle operatív programot tartalmaz, amelyek közül az oktatásfejlesztés szempontjából a Humán Erőforrás Fejlesztési Operatív Program bír a legnagyobb jelentőséggel. Ennek az operatív programnak két prioritása, az egész életen át tartó tanulás feltételeinek erősítése és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem, közvetlenül összekapcsolódik e stratégia több középtávú fejlesztési céljával: a kulcskompetenciák megalapozásával, az oktatás minőségének fejlesztésével, az oktatási egyenlőtlenségek csökkentésével és a pedagógus szakma megújításával. A stratégiai célok elérése érdekében az Oktatási Minisztérium 23 célprogram illetve intézkedési csomag megvalósítását tervezi, melyek közül több szorosan kapcsolódik az információs társadalom fejlesztéséhez. Az ezekben megfogalmazott legfontosabb feladatok:

- az elektronikus oktatási tartalomfejlesztés és szolgáltatás kiszélesítése az akkreditált oktatási programok fejlesztése és a szakiskolai hálózat modernizációja során;
- az e-learning technikák beépítése az oktatásba az akkreditált oktatási programok fejlesztése során;
- az akkreditált oktatási programok fejlesztése során információforrások intelligens felhasználása a belső összefüggések megértésére, az Interneten történő keresésre, az Interneten található információk értékelésének képessége;
- a hitelesség eldöntésére való képesség beépítése az oktatási célokba;
- az idegen nyelvek tanulásának fejlesztése során az egyéni tanulást támogató e-learning technikák beépítése az oktatásba;
- a hátrányos helyzetű és sajátos nevelési igényű gyermekek integrációja során az infokommunikációs eszközök használatának elterjesztése, különös tekintettel a speciális szoftverekre;
- olyan mérési, minőségértékelési rendszer továbbfejlesztése, amely hozzájárul az élethosszig tartó tanulás megalapozásához, támogatja az iskolai önértékelést és az iskolák fejlődését támogató külső értékelést alkalmaz;
- a pedagógus szakma fejlesztése során a pedagógusképzésben és -továbbképzésben az infokommunikációs kompetenciák kialakítása, különös tekintettel az informatikai eszközökre alapozott pedagógiai eljárások alkalmazására;
- a pedagógus szakma fejlesztése a szakmai és szakszolgálatok szolgáltatásainak információs eszközökkel való hozzáférhetővé tételével, az oktatási információs rendszer fejlesztésével, az iskolai szintű pedagógiai innovációk és a sikeres gyakorlatok elterjesztésének támogatására adatbankok felállításával, a kutatási-fejlesztés produktumainak hozzáférhetővé tételével;
- az oktatási tartalomfejlesztés és szolgáltatás kiszélesítése;

- az eszköz- és felszerelési jegyzék felülvizsgálata, az eszköz-ellátottság fejlesztése;
- a hardver- és szoftverellátás fejlesztése;
- a közoktatási információs és statisztikai rendszer fejlesztése.

A MITS mindezekén kívül néhány általános megállapítást tesz a magyar információs társadalomról és meghatároz néhány, a jövőben elérendő célt is, amelyek elérésében nagy jelentőséget tulajdonít a távoktatásnak is. Ezen belül kifejti, hogy általánosságban elmondható, az eszköz- és Internet-hozzáférési mutatók kedvezőbb képet festenek az információs társadalom állapotáról, mint a használati adatok. Különösen feltűnő a hagyományos kommunikációs célú felhasználással (email, információs szolgáltatás és -keresés stb.) szemben az info-kommunikációs eszközök innovatív alkalmazásának (e-munka, e-banking, elektronikus kereskedelem, távdiagnosztika, távoktatás) mellőzöttsége. A kedvezőbb általános kép mögött jelentős hiányosságok és társadalmi egyenlőtlenségek mutatkoznak az eszközökhöz való hozzáférés terén is. Az „élethosszig tartó tanulás” egyik fontos eszközévé a távoktatás illetve a távtanulás válik, amelynek IKT eszközökkel támogatott változata az e-learning. E tanulási forma keretrendszerei ma már ismertek, elterjedésük mértékére jellemző, hogy piackutatások szerint az e-learning a gazdaság egyik leggyorsabban bővülő szegmense.

Az évtized végére Magyarországon is ki kell alakulnia az akkreditált felsőfokú képzést, valamint továbbtanulási kurzusokat kínáló, sokoldalú, nyilvános e-learning hálózatoknak. A cél nemcsak a tananyagfejlesztés, hanem a megszerzett tudást, képességeket, készségeket, az előrehaladást követő információs rendszer felállítása. A magyar gazdaság megújulása nélkül azonban mindez reménytelen volna. A digitális közeghez való alkalmazkodással a lehetőségek tere kitágul: a magyar termékek és szolgáltatások kínálata megnyílik a világ többi nemzete, különösen az Európai Unió polgárai számára. A gazdaság jövedelemtermelő képességének növekedését egyre inkább az információs- és tudásszektor teljesítménye biztosítja. Már csak ezért is szükséges, hogy az élethosszig tartó tanulás programja valóra váljon, hogy a felsőoktatás és a felnőttoktatás az információs korhoz szükséges minden új tudást közvetítsen, az oktatási intézmények és az állampolgárok egyaránt felkészüljenek a távoktatásra. Ebben a közegben megnő a jelentősége annak, hogy a nemzet környezeti és szellemi kultúrájának digitális tárházaként növekvő mennyiségben lesznek elérhetőek magyar nyelvű információs tartalmak, s hogy mindezeket a folyamatokat az emberek közötti térbeli, egészségi, tudásbeli és egyéb különbségeket figyelembe vevő és az ezek csökkentésére törekvő esélyegyenlőségi politika kísérelje.

Az oktatáshoz kapcsolódó külön fejezetként megjelenő részben a dokumentum kifejti, hogy kiemelten kell foglalkozni az oktatás különböző szintjeihez (óvoda, iskola, felsőoktatás, felnőttképzés) kapcsolódóan az oktatási, képzési tevékenységnek az informatika eszközeivel történő támogatásával; a digitális

tananyagok készítésével és terjesztésével (beleértve a multimédiás oktatási és távoktatási tananyagokat); valamint az oktatási adminisztrációs rendszerek fejlesztésével. Annak érdekében, hogy ezeket az eszközöket munkájuk során valóban használják is, a pedagógusok képzésének szerves részévé kell tenni az információs irástudást. Az élethosszig tartó tanulás és az esélyegyenlőség biztosítása szempontjából is kiemelt jelentőségű eszköz a távoktatás. Elterjedéséhez a virtuális térben működő intézmények létrejöttén, működésén kívül a megvalósításhoz szükséges technológiák elterjesztése és a felhasznált tartalom (speciális távoktatási tananyagok, módszerek) folyamatos fejlesztése is szükséges.

Az élethosszig tartó tanulás másik fontos eleme a felnőttképzés, amely az esélyegyenlőség biztosítás mellett a foglalkoztatás mértékének növelését (10 év alatt +10%) és a versenyképesség emelését is szolgálja. Első lépésként a felsőoktatási programok között kell támogatni az információs kor aktív szereplői számára szükséges ismeretek oktatását (információs társadalom, tudásalapú gazdaság, e-gazdaság, e-közigazgatás, tudásmenedzsment stb.); indokolt esetekben akár az ilyen ismeretek oktatására specializálódó szakok, intézmények működtetését is. Minden karon és szakon — akár eltérő formában — lehetőleg minden hallgatónak tanítsák az információs társadalom elméletét és gyakorlatát. A megfelelő ismeretekkel rendelkező oktatókra támaszkodva az ilyen irányú ismeretek tanítását a közoktatásban is a lehető leghamarabb be kell vezetni. A főirányba tartozó másik feladatcsoport az oktatásügyi intézmények elektronikus szolgáltatásainak modernizálása.

Ebben a feladatcsoportban kell gondoskodni a felsőoktatási intézmények működésének korszerűsítéséről, az egységes követelményrendszernek megfelelő gazdasági, irányítási, tanulmányi, létesítmény- és kutatás-nyilvántartási, valamint az ezeken alapuló felsőoktatási intézményi-vezetői információs rendszerek széleskörű bevezetéséről is. A főirányba tartozó két feladatcsoport elemeinek megvalósításával biztosíthatóvá válhat a korszerű oktatás három legfontosabb elemének, az oktatás támogatásának megújítása informatikai eszközökkel, tartalmakkal; az információs korban való eligazodáshoz szükséges készségek oktatásának; valamint az oktatási intézmények működése korszerűsítésének az IKT eszközök használatával történő megvalósítása. (Ezzel a témával részletesen foglalkozunk egy további publikációban.)

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

Az Európai Unió dokumentumait és az eddig elért eredményeket figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy már a Magyar Informatikai Stratégia megalkotásakor (mintegy előremutató módon) maximálisan érvényesültek az Európai Unió elvei. Ugyanakkor ki kell emelnünk azt is, hogy a MITS-ban kiemelt

figyelmet fordítottak a szerzők az oktatás, azon belül a felsőoktatás szerepének hangsúlyozására. Az oktatással kapcsolatos megállapítások közül a leglényegesebb (a dolgozat szempontjából és általánosságban is), hogy az akkreditált felsőfokú képzésben és az egyéb továbbtanulási kurzusokban kiemelt szerepet kaphat a távoktatás, amelynek egyik legfontosabb „eszközei” az e-learning hálózatok. A vizsgált dokumentumokban vezető gondolatként megjelentetett az „egész életen át történő tanulás” elve (a MITS-ban „élethosszig tartó tanulás”) csak az informatika eszközrendszerének felhasználásával lehetséges. Az Európai Unió által kitűzött távlati célok megvalósíthatóságának realitását tekintve kijelenthetjük, hogy a közoktatás középtávú fejlesztéspolitikájának megvalósításával, az abban meghatározott prioritások betartásával a célok elérhetőek. Az általam vizsgált, a ZMNE-n folytatott katonai képzés és továbbképzés területén szintén a dokumentumokban lefektetett elveknek kell érvényesülniük. Ennek a területnek a vizsgálata további publikációkban kerül részletezésre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fehér Könyv az oktatásról és képzésről. Tanítás és tanulás a tanulás váljon természetes társadalmi szükségletté. Európai Unió kiadványa, 1994.
Koppenhágai Nyilatkozat. Európai Unió kiadványa, 2002.
Magyar Információs Társadalom Stratégiája. Informatikai és Hírközlési Minisztérium, 2003. 11. 18.
Oktatási és képzés program 2010. Európai Unió kiadványa, 2004.
PISA, 2003. Európai Unió felmérés az oktatási rendszerek működéséről.